

סכסוכים דיגיטליים

- צווי איסור פרסום בעולם דיגיטלי ואתגרים באכיפת סעיף 352 לחוק העונשין

ד"ר תהילה אלטשולר

שלו מפרטים את התנאים והטעמים מכוחם ניתן להוציא צו איסור פרסום - אסור, למשל, לפרסם עניינים שנוגעים לקטינים, אסור לפרסם שמות של אנשים שתובעים פיצויים על נזקי גוף, אסור לפרסם פרטי דיונים שמתנהלים בדלתיים סגורות ועוד.

בהקשר של עבירות אלימות מינית, התשתית לבקשת צווי איסור פרסום מכוח סעיף 70 לחוק בית המשפט מגיע מסעיפים בתוך חוק העונשין. לפי סעיף 70 לחוק בתי המשפט, אסור לפרסם שמות של מתלוננים או ניזוקים בבית המשפט בשל עבירות לפי סעיפים 345-358 דהיינו, עבירות מין. סעיף 352 לחוק העונשין, ספציפית, קובע כי "המפרסם ברבים שמו של אדם או של כל דבר שיש בו כדי לזהות אדם כמי שנפגע בעבירה או כמי שהתלונן כי הוא נפגע בעבירה על פי סימן זה, בין עם על ידי כלל הציבור ובין על ידי סביבתו הקרובה, או לרמוז על זיהויו כאמור, בין באמצעות פרסום של קולו, דמותו, כולה או חלקה, סביבתו או דמויות הקרובות לו, ובין בדרך אחרת, דינו - מאסר שנה". החריג לסעיף קובע כי "לא ישא אדם באחריות פלילית לפי סעיף קטן (א) אם האדם ששמו או זהותו פורסמו כאמור נתן את הסכמתו לפרסום, בפני בית משפט או אם בית משפט התיר את הפרסום מטעמים מיוחדים

תוך 48 שעות החלו מלחשות השמועות ברשתות החברתיות כי "הזמר המפורסם" שנעצר בחשד לבעילה אסורה של קטינות הוא לא אחר מאשר אייל גולן. בעוד אתרי החדשות עדיין משתמשים בשמות קוד ורמיזות, האזרח מהרחוב הדיגיטלי כבר ידע מי מעורב בפרשה, וצו איסור הפרסום הפך לבדיחה. אף שמקובל לחשוב שהפרת צווי איסור פרסום יוצרת סוג של "שיימינג ציבורי", עוזרת לבייש נאשמים ופועלת נגדם, חוקרי הרשתות החברתיות מבינים היום שחשיפה יכולה ללכת לכיוון יצירת סנטימנט חיובי או שלילי כלפי מי ששמו, פרטיו האישיים או פרטים הנוגעים למעשיו נחשפו. לכן מי שרוצה להגן על קורבנות של מעשי עבירה או על מתלוננות צריך לקחת בחשבון שחשיפה של שמות - גם שמות של פוגעים - עשויה לגרום לתגובה ציבורית לא צפויה ועוצמתית.

סעיף 70 לחוק בתי המשפט וצווי איסור פרסום בעולם דיגיטלי

רוב צווי איסור הפרסום בישראל נגזרים מסעיף 70 לחוק בתי המשפט, תשמ"ד-1984, החוק שקובע את סדרי הדין בבתי המשפט בישראל. סעיף 70 קובע את איסורי הפרסום על תוכן הדיונים בבתי המשפט, ותתי הסעיפים הרבים

המידע, הויראליות שלו והיכולת לשתף ולהפיץ אותו. על בתי המשפט להבין את הקושי במתן צו איסור פרסום לטווח ארוך, וכדאי לשקול את הקמתן של מחלקות לסכסוכי מידע בתוך בתי המשפט, שיעסקו בצווי איסור פרסום, צנזורה, סכסוכים פרטיים וכל הנושאים הנוגעים לפרסום מידע. הצורך במחלקות כאלה, שישקפו מומחיות ייחודית, נובע מכך שהמהירות והתפוצה בה ניתן לעשות היום שימוש לרעה במידע, לא תואמות את הפרדיגמות עליהן מבוסס סעיף 70 לחוק בתי המשפט.

חוסר במדיניות אכיפה של סעיף 352 לחוק העונשין

אם עד עתה דיברנו על אכיפת צווי איסור פרסום, כדאי להקדיש כמה מילים לקורבנות. העולם הדיגיטלי מהווה אתגר אדיר ליכולת לשמור על אנונימיות של נפגעות ונפגעים, אולם למרות הפרות חוזרות ונשנות, אין מדיניות אכיפה טובה של סעיף 352 לחוק העונשין. הסעיף לא על הסדר, ורק במקרים מעטים מאד מגישה הפרקליטות כתבי אישום בגין פרסום פרטים של קורבנות עבירות מין. הדבר מהווה חלק מתת אכיפה מערכתית של העבירות מגבילות הביטוי - הסתה לגזענות, אלימות וגו' - שנובעת מרתיעה משימוש בכלי הפלילי כדי להגביל את חופש הביטוי.

באופן מעניין, בפסיקה הישראלית אנו פוגשים את סעיף 352 דווקא כחלק מאכיפה פרטית, במסגרת ניסיונות אזרחיים לקבל פיצויים. במקרה של אורלי אינס-קינג נגד יואב יצחק ואתר החדשות news 1, תבעה אינס פיצויים על סמך הפרת חובה חקוקה בטענה שהיא נפגעת עבירות מין והם פרסמו דברים אסורים עליה. במקרה אחר, פלוגנית נגד המכון הישראלי לדמוקרטיה (ת"א 09-162975), עיתונאית שעסקה בהטרדות מיניות כלפי עיתונאיות

שיירשמו". עם זאת, ככלל, יש הבנה במדינת ישראל שהדיונים בעבירות מין מתנהלים בדלתיים סגורות וכי לא מפרסמים דברים שנוגעים לחקירות או לדיונים בבתי המשפט בנושאים אלה.

אולם על מנת שחומרים שחל עליהם איסור פרסום יזכו, בכל זאת, לפרסום נרחב, צריך בעולם הדיגיטלי של היום, רק אדם אחד עם חיבור לאינטרנט. בעולם הישן צווי איסור פרסום נשלחו בפקס לכל מערכות התקשורת - רדיו, טלוויזיה ועיתונים - וכולם כיבדו אותו, או שהיו מוכנים לשאת באפשרות שיוגש נגדם כתב אישום בעוון בזיון בית המשפט. מסיבה זו ראינו בעבר צווי איסור פרסום שניתנים לתקופות ממושכות ואפילו בלתי מוגבלות, וכן צווי איסור פרסום שהוטלו על צו איסור הפרסום, והמידע לא דלף החוצה.

לאורך השנים הדיון ביחס לצווי איסור פרסום סבב סביב החשש כי הם מחזקים את החזקים. בעלי שררה עם עורכי דין טובים והרבה כסף דאגו להוציא צווי איסור פרסום וגם לאיים באופן פרטי על המערכות כדי למנוע הדלפות. צווי איסור פרסום מכוח הגנת הפרטיות הם דברים שאנשים עם כסף ושררה נוטים לבקש, לקבל ולהשתמש בכלי הזה במיומנות.

בעידן הדיגיטלי מסתמן כי צו איסור פרסום שניתן ליותר מ-24 שעות הופך מהר מאד לפארכה. די בטובקב אחז, הודעת ווטסאפ לקבוצה מרובת משתתפים, פוסט עם כמה שיתופים, בלוגר שיושב מחוץ לישראל - וכל הפרטים נחשפים. שופט שנותן היום צו איסור פרסום לשבועיים, בלי להבין שהצו יהפוך לפארכה תוך 24 שעות, הוא שופט בעל הבנה דיגיטלית ברמה נמוכה. שופטים יכולים להיות שופטים פליליים מצויינים, ואפילו כאלו שיטפלו ברגישות ובתבונה בעבירות אלימות מינית, אולם הם לא תמיד מבינים את עולם תפוצת

פוסט, ציוץ או טוקבק, ואנחנו יודעים גם מי שיתף אותו. עיתונאי שפרסם בקור רוח פוסט ובו פרטים מזהים של נפגעת אינו שקול לילדה בת 15 ששיתפה את הפוסט בפייסבוק, ועל מנת לאכוף את הסעיף בצורה יעילה והוגנת יש ליצור מדרגי חומרה שישקפו את המציאות הזו. המדיניות המעורפלת כיום יוצרת מצב מגוחך בו נושא מגיע לשיח הציבורי ואז הפרקליטות נחפזת להגיש כתבי אישום נגד ילדות בנות 14 עם חיבור לרשת. יש צורך במדיניות אכיפה רציפה, שקולה ומדרגת.

כל זאת, כמובן, במקביל לאחריות המוטלת על המדינה ועל ארגוני החברה האזרחית – לחנך את הציבור לגבי דרכי השימוש ברשת.

הדלפות מתוך גורמי האכיפה

בנוסף לסעיף 70 לחוק בתי המשפט וסעיף 352 לחוק העונשין, ישנם כללים נוספים העוסקים בסודיות מידע – ביניהם פקודות המטה הארצי. הפקודה "מסמך שנעשה במשטרה – קביעת סוג ביטחון, סוג אמון והכללים לשמירה על סודיות תוכן המסמך", עוסקת בכל המסמכים שמכילים במשטרה בכל מסגרות פעילותה. החובה לסווג מסמך מבוססת על הגדרה של נזק, ובהקשר שלנו – הנזק לפרטיות ולצנעת חייו של אדם מהציבור. על שוטר להחליט, בעת הכנת מסמך, אם המסמך שמור (משמע, חשיפתו תגרום נזק), סודי (נזק חמור), סודי ביותר (נזק חמור וממושך) וסוד מיוחד (נזק חמור מאד וממושך). בכל הנוגע לצנעת חייהם של נפגעות ונפגעי עבירות מין, ברור שחשיפה תגרום נזק חמור וממושך.

אולם מה קורה כשהמשטרה מדליפה את החומרים הללו? כמובן, לא הדלפה שתכליתה קידום חקירה או איתור חשודים, אלא הדלפה שתכליתה קידום עצמי של המדליף? לעיתים קרובות נראה בתקשורת חומרים שברור

סיפרה לאתר "העין השביעית" על חלק מההטרדות שחוותה והם פרסמו את החומר. היא תבעה אותם על הפרסום וביקשה פיצויים מכוח הפרת חובה חקוקה. המקרים הללו רק מדגישים את העדר האכיפה של סעיף 352 – הנשים הללו פונות לאכיפה פרטית כדי לחפש פיצויים על כך שפורסמו פרטים אסורים לפרסום עליהן.

מעבר למחיר חברתי כבד שבקיומו של סעיף בחוק העונשין שאינו נאכף, נוצרה כאן מערכת שבה יד ימין מפריעה ליד שמאל. מצד אחד, אכיפה נמרצת של עבירות אלימות מינית ומצד שני, היעדר האכיפה של סעיף 352 הופך לחסם משמעותי ביותר מפני הגשת תלונות בעבירות מין – החשש שפרטי הנפגעים יפורסמו ואיש לא יתן על כך את הדין. אין לצפות לשינוי בעניין כל עוד קיימת מדיניות של תת אכיפה לסעיף 352.

מעבר לחוסר ההבנה בקרב רשויות האכיפה ובתי המשפט באשר לעוצמה ולמהירות של פיזור המידע, אפשר לראות גם קהות רגשית בקרב הציבור הרחב בכל הנוגע להפצה דיגיטלית של חומרים פוגעניים. מחקרים פסיכולוגיים מראים כי כאשר אנשים ניצבים מול "מכונה" – מחשב אישי, טאבלט או סמארטפון – הם מרשים לעצמם לחלוק פרטי מידע, הן על עצמם והן ביחס לאחרים, שלא היו חולקים בשיחה פנים מול פנים. מדובר על פרטים אישיים וחושפניים, על דעות קיצוניות ואלימות, וגם – על שיתוף קל וחסר מחשבה של מידע העשוי לפגוע בצד שלישי – כגון פרסום שמות נפגעים.

נדרשת כאן מדיניות אכיפה טובה יותר שלא נרתעת מהגשת כתבי אישום מחד, ומייצרת מדרגים של חומרה מאידך. העולם הדיגיטלי מאפשר לנטר בקלות את תפוצת המידע, ואנחנו יודעים לרוב בדיוק מי היה המקור למידע המודלף – מי היה הראשון שפרסם

למעשה, אנו יושבים על קרניה של הדילמה הבאה: מצד אחד, מבקשים עיתונאים להתניע תהליכים ציבוריים של סלידה ממטרידים ופוגעים, בייחוד כאשר הם אנשי ציבור. מצד שני, עצם הפרסום יכול להרתיע מתלוננות עתידיות. בסופו של חשבון, הכללים הקיימים מאזנים בין שני הצדדים באופן סביר. העובדה שהם אינם נאכפים היא הבעייתית.

סיכום

העולם הדיגיטלי מייצר אתגרים קשים בכל הנוגע לעבירות מידע, ונדרשת לפיכך עבודה מערכתית בכמה מישורים:

- יש להכשיר את השופטים להבין את האתגרים הדיגיטליים ואת ההשלכות המהירות של עוצמת הפצת המידע ברשת. בפרט, בנושא מתן צווי איסור פרסום לתקופות זמן ארוכות מדי.
- יש לחנך את הקהל בנושא הפצה דיגיטלית של חומרים, לצד היבטים אחרים של שימוש במידע.
- יש לראות באכיפה טובה יותר של איסור ההדלפות מתוך המשטרה את אחד האתגרים המרכזיים בהם יש לטפל.
- יש לייצר מדיניות אכיפה ביחס לסעיף 352 לחוק העונשין, לא להירתע מהגשת כתבי אישום ובד בבד ליצור מדרגים של חומרה באכיפה.
- יש להמשיך ולהטמיע את כללי האתיקה העיתונאית וכן את הקוד האתי הספציפי לסיקור עבירות מין בתקשורת, וזאת כדי לסייע לעיתונאים להפנים את עוצמת הפגיעה החוזרת בנפגעים שגורר סיקור עיתונאי חודרני ולא אחראי.
- הצגת ראיות גולמיות בתקשורת, עוד בטרם הוגש כתב אישום, היא תופעה שמרגיזה את בתי המשפט. בפסק הדין בתיק חיים רמון נכתב "נחצו פה כל הקווים האדומים, ראיות מתיק המוצגים, לרבות הצילומים, פורסמו לפני שבית המשפט אמר את דברו, זה נותן תחושה שהמשפט מתנהל בתקשורת ולא בבית המשפט". בפרשת קצב נכתב "ראיות מקומן להישמע לראשונה בד' אמות בית משפט, וכאן נשמעו מקצת הראיות זמן רב בטרם החל ההליך השיפוטי", וכן נכתב כי מדובר ב"משפט שדה שנערך בבית המשפט של התקשורת". בצדק, בתי המשפט עסוקים בהגנה על האינטרס הציבורי מפני זיהום ההליך המשפטי. ואולם, האינטרס החשוב לא פחות הוא זה שבעצם הנכונות לפנות לרשויות להתלונן.
- הדלפות, הן של חומרי חקירה והן של שיחות פרלימינריות (מקדימות), מן המשטרה, בייחוד כאלה שבגינן נוצר בפועל מצב שבו סביבתו הקרובה של נפגע יכולה לזהותו - מנוגדות לחוק הגנת הפרטיות, לסעיף 352 לחוק העונשין ולנהלי העבודה של המשטרה ובכל זאת הן תופעה נפוצה.

היא במקרה הזה צביעות לשמה, כי היא יוצרת אולי הישג לטווח הקצר, אבל הנזק שנוצר בטווח הארוך גדול מאוד.

בגלל שיש שוטרים שעוברים על החוק ובגלל חוסר האכיפה של סעיף 352, הטענה שלנו היא טענה במישור האתי כלפי התקשורת - יש לאזן את זכות הציבור לדעת ואת הרצון ליצור שינוי חברתי מול האינטרסים של הנפגעות - אך למעשה, השיקול לא אמור בכלל להיות בידי התקשורת.

כל זאת בהתבסס על הנחת היסוד כי אי אפשר לעודד להתלונן על עבירות אלימות מינית כל עוד פרטיותן וצנעת חייהן של המתלוננות לא זוכות להגנה. ככל שהדברים יהיו יותר פרוצים, כך נראה ירידה במוטיבציה לדווח על עבירות מין. בשוטרים מושחתים צריך לטפל, אבל לעיתים גם התקשורת מנצלת לרעה את השחיתות המשטרית. ההתהדרות של התקשורת בכך שחשיפת פרשיות של הטרדות מיניות מייצרת שינוי חברתי וניקוי אורוות,